

Grauwe Ganzen in veld met suikerbieten.
Foto: Berend Voslamber

SOVON brengt winter- ganzen in kaart

Nederland is binnen West-Europa een zeer belangrijk overwinteringsgebied voor ganzen en Smienten. Het boerenland speelt daarbij een belangrijke rol in de voedselvoorziening. Boeren kunnen echter veel schade van grazende vogels ondervinden, vooral wanneer de vogels hun honger ook stillen op "dure" gewassen als wintergraan of groenten. Om de toegenomen landbouwschade beter te kunnen controleren is in het najaar van 2003 nieuw beleid ontwikkeld: het zogenaamde Beleidskader Faunabeheer. De maandelijkse watervogeltellingen spelen een belangrijke rol in de evaluatie van het project. Als extra worden binnen dit project in opdracht van Alterra groepen ganzen ingetekend op kaart.

Beleidskader Faunabeheer

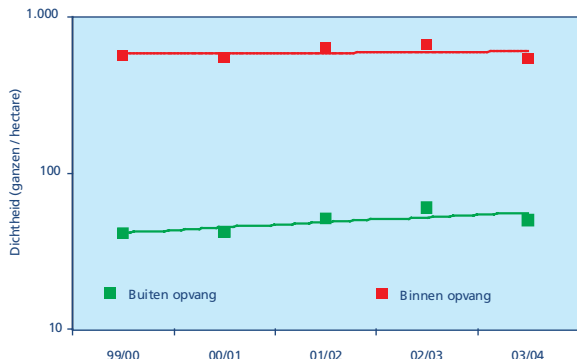
Het Beleidskader is tot stand gekomen na overleg tussen vertegenwoordigers van het Ministerie van LNV, Interprovinciaal Overleg (IPO), Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en Vogelbescherming Nederland. Het Beleidskader steunt op twee belangrijke uitgangspunten. Enerzijds streeft het naar een duurzame staat van instandhouding van overwinterende ganzen en Smienten, als uitvloeisel van de internationale verantwoordelijkheid van Nederland voor beschermde soorten (Vogelrichtlijn). Anderzijds geeft het aan dat de omvang en toename van de schade als gevolg van overwinterende ganzen en Smienten nu zodanig omvangrijk is, dat maatregelen noodzakelijk zijn. Om de schade door overwinterende ganzen en Smienten aan de landbouw te beperken, en tegelijkertijd de duurzame instandhouding van de soorten te waarborgen, wordt vanaf najaar 2005 80.000 hectare opvanggebied aangewezen voor Kogans, Grauwe Gans, Smient, Brandgans en Kleine Rietgans. Om de schade buiten de opvanggebieden ook daadwerkelijk te verminderen, zal optimaal gebruik gemaakt moeten worden van het lerend vermogen van de dieren. Dit betekent: binnen de gebieden zo veel mogelijk rust en voldoende voedselaanbod waarborgen, en buiten de opvanggebieden zorgen voor actieve verjaging. Er zijn aanwijzingen dat afschot van enkele dieren tijdens het verjagen ("aan verjaging ondersteunend afschot") voor dit doel effectief is. Afschot wordt dus als verjagingsmiddel ingezet, maar er mag alleen op Kogans, Grauwe Gans en Smient daadwerkelijk worden geschoten. Kleine Rietgans en Brandgans zijn bij het Beleidskader betrokken omdat ze vaak in gemengde groepen voorkomen.

In alle provincies zijn inmiddels ganzen-opvanggebieden aangewezen. Per provincie is op www.sovon.nl (onder onderzoek/ganzen) een lijst te vinden van alle opvanggebie-

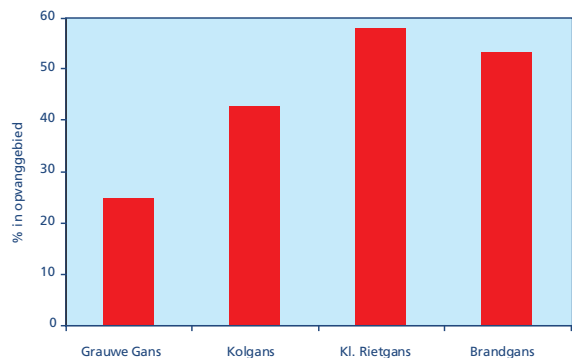
den. De exacte begrenzing van elk opvanggebied is te zien op een kaartje, en er wordt informatie gegeven over de ganzensoorten en -aantallen. Per provincie wordt ook informatie gegeven over de aanwijzingsprocedure, ontheffingen, regels en andere zaken met betrekking tot de opvanggebieden (die kunnen per provincie verschillen). De ligging en begrenzing van de gebieden zullen waarschijnlijk dit najaar nog worden aangepast; zodra nieuwe gegevens zijn ontvangen zal de website worden geactualiseerd.

Evaluatie

Voor de evaluatie van het beleidskader is een omvangrijk monitoringprogramma opgezet dat wordt uitgevoerd door Alterra. Binnen dit project werken naast SOVON ook de onderzoeksbureaus Bureau Waardenburg en Altenburg & Wymenga mee. Gedurende vier winters worden de gegevens van ganzen en zwanen tijdens de maandelijkse tellingen onderscheiden naar "binnen opvanggebied" en "buiten opvanggebied". De meeste tellers doen dit via kaarten waarop ze tijdens het veldwerk alle groepen ganzen en zwanen intekenen. Deze kaarten worden vervolgens gedigitaliseerd. Doel is om na te gaan welk deel van de vogels zich in de opvanggebieden concentreert en of dit in de loop van de tijd onder invloed van verjaging in andere gebieden verandert. Het eerste seizoen zit er inmiddels op en enkele voorlopige resultaten zijn beschikbaar. Hier gaan we in op de resultaten die volgen uit het deel dat door de tellers van SOVON wordt uitgevoerd. Tegelijk is met behulp van gegevens uit voorgaande seizoenen gekeken welke aantalsontwikkelingen opvanggebieden en niet-opvanggebieden hebben doorgemaakt. Omdat de opvanggebieden nog niet helemaal 1:1 overlappen met de telgebieden en nog geen groepen werden ingetekend, geven deze analyses over voorgaande jaren nog geen verfijnd beeld; zijn ze eerder indicatief voor wat verwacht mag worden. Wat als eerste opvalt is dat een groot deel van de aangewezen opvanggebieden ook goede

Figuur 1. Dichtheden van ganzen in opvanggebieden en buiten opvanggebieden. Dichtheid in gansdagen per hectare per winter.

Figuur 2. Percentage van vier ganzensoorten dat binnen de opvanggebieden werd opgevangen in de winter 2005/06.

ganzengebieden zijn: de dichtheid aan ganzen is er vele malen hoger als buiten de opvanggebieden (figuur 1). Dat is natuurlijk niet verwonderlijk, omdat de opvanggebieden nu eenmaal daar zijn aangewezen waar zich ook grote concentraties bevinden. Frappant is dat de dichtheden in opvanggebieden al een aantal jaren onveranderd zijn (figuur 1). Dat kan een aanwijzing zijn dat ze de grenzen van hun capaciteit hebben bereikt. Een eerdere analyse van een veel kleiner aantal opvanggebieden wees al in een vergelijkbare richting (zie rapport Watervogels in Nederland in 2001/02, SOVON-monitoringrapport 2004/01). Verder onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre dergelijke gebieden nog verjaagde vogels van elders kunnen opvangen.

Van de tellingen uit de winter van 2005/06, het eerste seizoen dat de evaluatie echt van start ging, zijn ondertussen de meeste gegevens verwerkt. Deze voorlopige (!) gegevens wijzen er op dat lang niet van alle soorten een even groot deel in de opvanggebieden werd geteld (figuur 2). Van de Kleine Rietgans en de Brandgans bevond zich ruim de helft van alle vogels binnen de opvanggebieden. Van de twee andere soorten was dat minder; Grauwe Gans (ca. 25%) en Kolgans (ca. 45%). Bij deze gegevens dient men zich te realiseren dat hier de Vogelrichtlijngebieden nog buiten beschouwing zijn gelaten. In sommige Vogelrichtlijngebieden worden ook aanzienlijke hoeveelheden ganzen opgevangen. In de komende maanden zullen de gegevens van 2005/06 verder worden gecompleteerd en geanalyseerd. De resultaten zullen te zijner tijd in een afzonderlijke rapportage worden vastgelegd, die ook aan alle waarnemers beschikbaar zal worden gesteld.

Berend Voslamber & Henk van der Jeugd

Overzomerende ganzen in Nederland op het Zomerganzen symposium

Op 12 september j.l. werd er door het ministerie van LNV een symposium georganiseerd waar de problematiek rond zomerganzen op de agenda stond. Centraal binnen het symposium werd het rapport *Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?* besproken. Dit rapport werd in de loop van 2005 en voorjaar 2006 door SOVON geschreven. Centraal staat de beschikbare kennis over broedende ganzen zowel binnen als buiten Nederland. Zo worden de recente aantallen, verspreiding en trend van alle broedende ganzensoorten in ons land gegeven. Daarnaast zijn er een aantal hoofdstukken opgenomen over de voor- en nadelen van ingrepen in de verschillende populaties. Ook de mogelijkheden en onmogelijkheden van de ingrepen passeren de revue. Eén van de belangrijkste figuren in het rapport is die waarin de groei van Grauwe Ganzen populaties met en zonder het schudden van eieren wordt gepresenteerd. Er blijkt geen enkel effect, terwijl er vaak op zeer grote schaal (1000-en) eieren vernietigd worden. Ook het effect van jacht is op zijn minst onduidelijk. Uit het buitenland zijn gegevens beschikbaar over onder andere Canadese en Sneeuwganzen waarbij vaak een zeer groot deel van de populatie (70% of meer) geschoten lijkt te kunnen worden zonder dat dit effect heeft op de groei ervan. Zeker wanneer populaties in de groeifase zitten (zoals vrijwel alle ganzenpopulaties in ons land) is er een zeer grote inspanning nodig, waarbij meerdere ingrepen tegelijkertijd dienen plaats te vinden, om de populatiegrootte terug te dringen. Dit vereist niet alleen op korte termijn een grote tijds- (en dus geld) investering, maar ook in de toekomst zullen

maatregelen steeds moeten worden volgehouden om enig effect te sorteren.

Een minder dure eenmalige ingreep die, in ieder geval regionaal, enig effect lijkt te hebben is het ingrijpen in het habitat van de ganzen. Vooral als er minder geschikt opgroeigebied voor de jongen beschikbaar komt, wordt de productie van jongen behoorlijk aangepakt. Verruiging of verschraling van de opgroeigebieden, die als regel bestaan uit bemeste graslanden direct grenzend aan water, zorgen voor een veel lagere overleving van kleine jongen. Naast het gebrek aan goed voedsel zorgen vooral verruigde weilanden voor een veel grotere kans op predatie door zowel vossen als kraaien en roofvogels.

In zijn algemeenheid werd het SOVON-rapport degelijk en goed bruikbaar voor het uitwerken van verder beleid rond de bij ons broedende ganzen genoemd. Inmiddels heeft de minister gemeend de Grauwe Gans toch op de vrijstellingslijst te moeten plaatsen. Terecht stelt hij op basis van het SOVON-rapport dat de Grauwe Gans voor het overgrote deel van de landbouwschade zorgt. Hij stelt ook dat SOVON een gebiedsgerichte aanpak voorstaan, en dat die wordt overgenomen in de concept- beleidshandreiking. Hij neemt echter zelf het besluit de Grauwe Gans toch op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen, omdat hij denkt dat dit de enige adequate oplossing is. Die beslissing vloeit niet rechtstreeks voort uit het SOVON-rapport en dat is ook niet wat de minister wil doen voorkomen.

Oehoebeschermers gevraagd

Jaarlijks broeden er in Nederland 4-5 paar Oehoes, het merendeel in Limburg.

Ervaringen uit het verleden hebben geleerd dat het nodig is om de nestlocaties gedurende het broedseizoen nauwlettend in de gaten te houden. Jaarlijks bleek er op verschillende locaties iets aan de hand te zijn, waardoor meerdere broedsels bedreigd werden.

In samenspraak met Vogelbescherming Nederland is daarom een beschermingsplan geschreven en zijn er wat financiën vrijgemaakt om de oehoebescherming gestructureerd aan te pakken. Hiervoor worden verscheidene typen vrijwilligers gezocht.

Voor de bekende broedlocaties worden 'oehoeders' gezocht, die regelmatig een broedplaats bezoeken, zodat bij onregelmatigheden, verstoring en calamiteiten snel kan worden opgetreden. Verder

worden er ook inventarisatiemedewerkers gezocht die potentieel geschikte en nieuwe locaties op gestandaardiseerde wijze gaan onderzoeken op de aanwezigheid van Oehoes. Voor de provincie Limburg wordt bovendien een coördinator gezocht die zowel de inventarisatiemedewerkers als de 'oehoeders' aanstuurt en indien nodig contact opneemt met de terreineigenaren en de Provincie, om beschermingsmaatregelen te treffen.

Voor alle drie de functies is een onkostenvergoeding gereserveerd.

Voor nadere inlichtingen en opgave:

Gejo Wassink (Landelijk coördinator Oehoebescherming),

Europaweg 40a, 7137 HN Lievelede (0544-467034;

e-mail: gejowassink@hetnet.nl)